

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 09.12.20

Pamflett

(_sjanger) En tekst om et aktuelt tema/emne der forfatteren henvender seg til alle i offentligheten og appellerer til dem. Kortere enn en bok, eller en kort bok som ikke er innbundet. Unescos definisjon av en pamflett inneholder denne formuleringen: “Non-periodic printed publication of at least 5 but not more than 48 pages exclusive of the cover pages” (Unesco 2002).

Det er en “ “small, unbound treatise,” late 14c., from Anglo-Latin *panfletus*, popular short form of “*Pamphilus, seu de Amore*” (“Pamphilus, or about Love”), a short 12c. Latin love poem popular and widely copied in Middle Ages; the name from Greek *pamphilos* “loved by all,” from *pan-* “all” + *philos* “loving, dear” see – *phile*). Meaning “brief work dealing with questions of current interest” is late 16c.” (<http://www.etymonline.com/index.php?term=pamphlet>; lesedato 18.04.16)

Skarpe satiriske og polemiske stilmidler er vanlig, for å blottstille og diskvalifisere meningsmotstandere (Arnold og Sinemus 1983 s. 340).

En pamflett er vanligvis et polemisk, stridbart skrift, en slags “kamplitteratur” som vil påvirke direkte den intellektuelle og offentlige debatten (Denis 2000 s. 91). Det er ofte et kampskrift, der forfatteren kritiserer, angriper, etterlyser og anbefaler noe, med en klar hensikt for hva som skal oppnås. Det kan være et satirisk skrift som angriper på en voldsom måte regjeringen, en institusjon, en høytstående person osv. (Agnès 2002 s. 307). Pamfletter kjennetegnes ofte ved “verbal voldsomhet” (Denis 2000 s. 91). Pamfletten kan være utformet som et åpent brev.

“Pamfletten er eit politisk, moralsk eller religiøst nidskrift som gjennom skarp satire og polemikk vil blottstille og diskvalifisere motpartens sak og [motstandaren] som person. Den er av tysk opphav og skriv seg frå reformasjonen. Pamfletten er anti-essayistisk fordi den er konstaterande, ikkje søkjande. Den ber i seg ei sanning så innlysande at argument knapt trengst. Pamfletten blir eit vitnesbyrd.” (Grepstad 1997 s. 510)

Pamflettforfatterens primære motivasjon er å få fram sannheten og avsløre løgnen – hennes/hans innsats framstår derfor som (mer eller mindre) heroisk. Forfatteren håper at sannheten vil bli hørt av noen, som om forfatteren kaster en flaskepost i havet eller er en profet som taler i ørkenen (Marc Angenot gjengitt fra Denis 2000)

s. 92). Ofte vil forfatteren avsløre hvordan institusjoner og maktinstanser undergraver sannheten og samfunnets gode verdier, samt perverterer selve språket. Maktinstansene får ord til å bety det motsatte av det de egentlig betyr (s. 92-93).

“Den sanne pamflettist er alltid en motstander av regimet” skriver en forsker angående den franske revolusjon (Didier 1989 s. 69).

En pamflett har blitt beskrevet metaforisk som forfatterens kropp-mot-kropp-kamp med sin motstander (Didier 1989 s. 69). Det er investert stor energi og kampvilje i en pamflett. Den er som en duell, og stilen er ofte aggressiv (<https://episteme.revues.org/915>; lesedato 02.06.16). En pamflett er ikke skrevet for evigheten, men i prinsippet lagd for å gjøre seg gjeldende i en kort periode. Den er ofte skrevet i hast og med lidenskap, forakt eller hat, altså uten rolig refleksjon (Didier 1989 s. 69). Tittelen ligner ofte på et slagord, og teksten kan være hardtslående på grensen til det injurierende.

Ikke alle bruker betegnelsen pamflett om polemiske eller “duellerende” tekster. Den britiske historikeren David Starkey minner om at da den britiske dronningen Elizabeth 1. ble kronet, skrev en referent om handlingene i de ulike festspillene som ble holdt til ære for dronningen. “Referenten var rett bak dronningen hele veien, og observerte, lyttet og noterte i notatboken sin. Resultatet av arbeidet hans ble raskt samlet i pamfletten *Hennes majestet dronningen reiser gjennom London City til Westminster*.” (Starkey 2011 s. 369)

“Ordet pamflett har vi fra det engelske språket. Det betyr egentlig “flyveskrift”, men har også vært brukt om politisk tidsskrifter og reine smedeskrifter. I moderne norsk språkbruk har pamflett helst vært brukt om hefter med politisk innhold, ofte med et agitatorisk eller propagandistisk tilsnitt. Men ordet pamflett holdt på å forsvinne ut av språket vårt fordi pamfletten som medium midt på 1980-tallet så ut til å være utdødd. Mange er ikke klar over at pamfletten faktisk har fått en renessanse i Norge. Nå, mot slutten av 1990-tallet, har de fleste norske forlag med respekt for seg sjøl atter begynt å gi ut pamfletter. Willochs [*En ny miljøpolitikk*, 1996] kom i serien Gyldendals Pamfletter, en serie som har som motto at den “vil ta opp dagsaktuelle temaer innenfor politikk, samfunn og vitenskap med fokus på miljø, utvikling og internasjonale spørsmål.” [...] Den røde syttitalspamflett i Norge var et ektefødt barn av sekstiåtte-generasjonen. Den gangen talte vi likevel ikke om pamfletter. Selv den tynneste bokflis fra Pax fikk status som pocketbok [...] Forlagene gir forskjellige svar på hva som er årsak til pamflettens gjenfødelse. For Gyldendals del er forklaringen grei; forlaget ga ute en JA/NEI-pamflett i EU-stridens hete og fikk blod på tann. Det ser ut som om pamfletten fyller et hull i den moderne norske medieheimen. Flere aviser har utryddet kronikken. Det langstrakte radiokåseriet er en saga blott. På TV er det vanskelig å framføre et sammenhengende resonnement som varer i mer enn 30 sekunder. Riktignok har vi en flora av forbausende seiglivede, varige tidsskrifter, samt enkelte kometer som blusser heftig opp før de slukner. Men heller ikke tidsskriftene er høvelige fora for

meningsytringer av en viss lengde. Og boka er ofte for diger og dyr og for tungvint å produsere. [...] Gyldendals pamfletter har som regel et sidetall på minst 48. [...] Så spør den kommersielt interesserte: Selger sånt? Svaret er: Ikke bestandig, men av og til.” (Jon Michelet i http://www.digi.no/juss_og_samfunn/1996/12/10/kare-willochs-dannede-pamflett; lesedato 24.05.16)

Odd-Bjørn Fures *Kampen mot glemselen: Kunnskapsvakuum i mediesamfunnet* (1997) “markedsføres av Universitetsforlaget som en “pamflett”. Det ser ut til å være en sjanger som er kommet for å bli i den norske bokheimen etter at det lille forlaget *Spartacus* sparket i gang sin pamflett-serie for fire år siden med Thomas Hylland Eriksens antinasjonalistiske bok *Kulturterrorismen*. I likhet med den tilfredsstillende Fures 56 sider lange bok i høyeste grad hva vi bør forstå med en pamflett, nemlig et kortfattet og poengtert politisk smedeskrift.” (Lars Hoff i *Apollon* nr. 2 i 1997 s. 46)

“Når bloggposten, tidsskriftartikkelen og avisinnlegget blir for trangt for folk med sterke meninger, skriver de en pamflett.” (*Morgenbladet* 9.–15. april 2010 s. 37)

Protestantiske pamfletter ble under reformasjonen på 1500-tallet trykt og spredt over hele Tyskland, ofte med fra 4 til 16 sider (Gilmont 2003 s. 32). “While Lutheranism spread widely in Germany and Scandinavia, Calvinism made inroads across Europe. In general, Calvin produced an organization unmatched by any other Protestant faith at the time. [...] Calvinist ministers traveled throughout Europe winning adherents and organizing them into new cells. From the city of Geneva flowed an endless wave of pamphlets, books and sermons whose purpose was to educate the Calvinist congregation.” (Steven Kreis i <http://www.historyguide.org/earlymod/lecture3c.html>; lesedato 14.06.16)

“Det gjekk eit skred av rasande pamflettar over Europa. [...] På eitt år, i 1618 då storkrigen braut ut, kom det 1.800 slike publikasjonar.” (Jon Hellesnes i *Morgenbladet* 11. februar 2000 s. 6) Trettiårskrigen varte fra 1618 til 1648 og var en religionskrig mellom katolikker og protestanter.

Den britiske protestanten (presbyterianeren) John Vicars kom med et voldsomt angrep på paven i pamfletten *Babels Balme, or the Honeycombe of Rome's Religion* (1624), der den katolske kirken ble sammenlignet med en pervers bikube (Belle 2007).

“In the 17th century, pamphlets were the radical new form of communication, popular and widespread due to the combination of the printing press, higher literacy levels and [lifting of censorship]. As a history of pamphlets published in 1715 states, a pamphlet, being ‘of a small portable bulk, and of no great price, and of no great difficulty, seems adapted for every one’s understanding, for every one’s reading, for every one’s buying capacity and ability’.” (Mark Knights sitert fra

<http://jilltxt.net/txt/Blogs--Literacy%20and-the-Collapse-of-Private-and-Public.pdf>; lesedato 20.10.14)

I løpet av 1700-tallet ble det produsert enorme mengder pamfletter og brosjyrer. “The lower classes had the sensational new publications read to them in the markets and the inns, while the upper classes devoured them at the commercial notice stalls, or else discussed them in a well-mannered way at reading societies. [...] When the reforming emperor Joseph II introduced press freedom in Austria, the consequence was a unique ‘thaw’, due to more than 1,200 brochures, pamphlets and loose sheets that were published in the years 1781 and 1782 alone.” (Wittmann 1999 s. 305)

Eksempler på pamfletter:

Johann Cochlaeus: *Romas fromme formaning av Tyskland, hennes datter i Kristus* (1524)

Martin Luther: *Om jødene og deres løgner* (1543)

Voltaire: *Om lesingens skrekkelige farer* (1765) – Voltaire ga også ut mange andre pamfletter

Knut Hamsun: *Lars Oftedal* (1889)

Raoul Hausmann: *Pamflett mot den weimarske livsoppfatning* (1919) – en dadaists angrep på borgerskapet og dets politiske dannelsesideal

Louis-Ferdinand Céline: *Bagateller for en massakre* (1937)

Arne Skouen: *Rettferd for de handicappede: Et foreldre-synspunkt på velferdsstat og samfunnsморal* (1966)

Thorvald Steen: *En fallskjerm til folket* (1995) – et forsvar for innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur

Nina Witoszek: *Verdens beste land: En pamflett* (2009)

Magnus Marsdal: *Mye å miste: Offentlig sektors pensjon* (2009)

Mimir Kristjánsson: *De superrike* (2011)

Den tyske forfatteren Burkard Waldis levde på 1500-tallet og skrev blant annet en tekst som er en forløper for sensasjonistisk “true crime”: “Possibly his least-read publication in modern times, despite its multiple editions in the sixteenth century, is a pamphlet published in 1551: “A true and most horrifying account of how a woman tyrannically murdered her four children and also killed herself, at

Weidenhausen near Eschwege in Hesse.” This pamphlet shares sensationalist features with many later sixteenth-century crime pamphlets, including the “horrifying” title and a grisly woodcut of the mother dismembering her children. Even more striking, however, is Waldis’s use of literary techniques to magnify the emotional impact of the crime. He effectively juxtaposed the seeming normality of household routine with the sudden outbreak of horrific violence. The narrative builds suspense and pathos by depicting the pursuit of each child in detail, complete with their direct speeches pleading for their lives. The scene of the first murder illustrates the intensity of his portrayal:

She first went for the eldest son
Attempting to cut off his head;
He quickly to the window sped
To try if he could creep outside;
By the leg she pulled him back inside
And threw him down onto the ground;
He got up and away did bound.

He ran to hide in the cellar, but she instantly followed him. The account traces her movements as, hatchet in hand, she searched in every corner and finally found him hiding behind a barrel. With no escape possible, he pled for his life:

He said, “O dearest mother mine,
Spare me, I’ll do whate’er you say:
I’ll carry for you from today
The water the whole winter through.
O please don’t kill me! Spare me, do!”
But no plea helped, it was in vain;
The Devil did her will maintain.
She struck him with the self-same dread
As if it were a cabbage head.

Waldis went on, in great circumstantial detail, to recount how she hacked until he was dead, then killed the other children just as gruesomely. Waldis’s mode of storytelling deliberately intensifies the story’s horrifying effect. The story directs and demands the audience’s imaginative participation: though one knows at the outset that the children have been killed, one cannot help hoping that each attempt to creep into a corner and hide will succeed. The protracted account of the mother’s fury allows ample time for the audience to be amazed, at each step, that she does not stop; and the author expressed this amazement. Repeatedly he paused to point out how she lacked the pity that the audience feels for the children. More wrenching than the bare description of bloodshed in the home is the textual insistence that the audience fully imagine the children’s terror and innocent pleadings. Waldis used this emotionally charged crime story to promote a confessional message. The pamphlet reminded readers of the ever-present,

prowling devil, warning that all are vulnerable to constant temptation. Only God's grace offered an escape from sin. Further, even the worst of sinners, like this murderous mother, could hope for salvation through faith. After attempting suicide, the mother lived long enough to repent, under Lutheran tutelage in the word of God:

Th' eternal God then lent his grace,
That by God's word improved was she,
So she converted blessedly,
And earnestly did yield her soul to God.

The story thus drove home a Lutheran lesson to souls stirred by the story's emotional intensity.” (Joy Wiltenburg i <https://watermark.silverchair.com/109-5-1377.pdf>; lesedato 05.08.19)

Daniel Defoes roman *Robinson Crusoe* ble utgitt i 1719. “Efteråret 1719 udkom også pamfletten *The Life and Strange Surprizing adventures of Mr. D- De F-*, en grovkornet og smudsig, men også ret morsom satire rettet direkte mod Defoes person. Ophavsmanden var dramatikeren og skribenten Charles Gildon, men pamfletten udkom anonymt. Den sidste del af pamfletten er opbygget som en dialog. *Robinson Crusoes* to hovedpersoner, Crusoe og Fredag, opsøger i en drøm Defoe og holder ham over en længere samtale til ansvar for de mange stærkt angribelige træk ved hans værk. Rollefordelingen mellem de to hovedpersoner er relativt klar: Crusoe harmes især over bogens mangel på moral – ud fra strategiske overvejelser optræder han nemlig skiftevis som katolik og protestant i løbet af sit liv, og til slut belønnes han for sit indledende oprør mod sine forældre. Fredag raser over den utroværdige skildring af ham selv.” (Nexø 2007)

I Storbritannia i perioden ca. 1650-1750 var det “reglen snarere end undtagelsen, at bøger og pamfletter blev udgivet anonymt eller under et falsk forfatternavn, ligesom det var normalt, at især dagsaktuelle og politisk sprængfarlige tryk blev udgivet uden eller med falsk angivelse af udgiver og trykker. [...] Ydermere var distributionen af trykte udgivelser ikke centraliseret, men foregik gennem for udenforstående uigennemskuelige tusk- og bytteaftaler boghandlerne imellem. [...] Den uigennemsigtige tekstproduktion betød, at offentlighedens aktører let kunne maskere og skjule sig. Samtidig stillede den en række diskursive muligheder til rådighed for den skuppeløse aktør. I 1600-tallets og det tidlige 1700-tals politiske debat var f.eks. ikke uhørt, at man i pamfletter og nyhedsbøger simpelthen opfandt begivenheder eller optrykte ikke-eksisterende, “hemmelige” breve eller udsendte hysteriske, karikerede udgaver af sine modstanderes synspunkt – i deres navn. På samme måder kunne digtere og andre kendte personer (folk, der skulle hænges, f.eks.) risikere, at der blev udgivet bøger og pamfletter, der i offentligheden præsenterede sig som deres værk. Her var det interessen for profit, der motiverede – man søgte at udnytte den symbolske kapital, der i det offentlige rum knyttede sig til bestemte personer.” (Nexø 2007)

Da den franske kong Ludvig 16. på slutten av 1780-tallet på grunn av en statlig finanskriser kom med innrømmelser overfor sine kritikere, innbød han samtidig alle “kloke og kunnskapsrike personer” til å diskutere løsninger på krisen. Dette innebar ingen opphevelse av sensuren i landet, men førte likevel til en flom av pamfletter og andre småskrifter. Innholdet i disse skriftene var med på å drive fram den franske revolusjon i 1789. De skapte “et revolusjonært meningsklima”, siden nesten alle skriftene var skrevet av regimemotstandere (Wilke 2000 s. 145-146).

Under den franske revolusjon ble det skrevet enorme mengder pamfletter, ikke minst fordi den politiske utviklingen skiftet fra måned til måned. Blant dem som skrev pamfletter var Honoré Gabriel Riqueti de Mirabeau, Jacques Pierre Brissot, Jean-Paul Marat, Benoît Camille Desmoulins, Jacques René Hébert, Antoine Rivarol, Pierre Augustin Caron de Beaumarchais, marki de Sade, Pierre Choderlos de Laclos og André Chenier (Didier 1989 s. 69). Noen avislignende foretak under den franske revolusjon ble drevet av enkeltpersoner, og disse avisene kan like gjerne kalles “periodiske pamfletter” (J. Godechot sitert fra Didier 1989 s. 71). Dette gjelder f.eks. Marats *Folkets venn*.

Den franske forfatteren Louis-Ferdinand Céline stod på 1930-tallet fram “som racistisk tænk: I årene op til og under krigen udgav han en række racistiske pamfletter – *Bagatelles pour un massacre* (1937), *L'École des cadavres* (1938) og *Les Beaux Draps* (1941) – der alle rettede sig mod jøder. [...] Da Denoël i 1937 insisterte på at udgive Célines antisemitiske smædeskrift *Bagatelles pour un massacre*, solgte Steele sin andel af forlaget og forlod Frankrig ved våbenhvilen i 1940. Denoël havde dermed frit spil til at udgive Célines antisemitiske pamfletter, hvilket sandsynligvis var medvirkende til den brutale og pludselige død, der mødte ham i december 1945, da en ukendt attentatmand skød ham på åben gade. [...] Pamfletten var den salgssucces, som forlaget havde brug for. Denoël havde indtil da haft alvorlige økonomiske problemer. Faktisk stod det i denne periode så slemt til, at han ikke havde råd til at betale sine ansatte løn længere.” (Mads Kjeldgaard i <http://atlasmag.dk/kultur/b%C3%B8ger/rejse-til-hadets-ende>; lesedato 03.05.17)

Bernard Bailyns bok *The Ideological Origins of the American Revolution* (1967) “reconstructed the political culture of ordinary Americans from four hundred or so pamphlets bearing on the Anglo-American conflict which were published in the thirteen colonies between 1750 and 1776.” (Tosh og Lang 2006 s. 287)

“Falckner’s Curieuse Nachricht von Pennsylvania [...] The Book that Stimulated the Great German Immigration to Pennsylvania in the Early Years of the XVIII Century [...] Originally circulated in Germany, [Daniel] Falckner’s pamphlet was one in a wave of pamphlets about the American colonies disseminated in Europe during the late seventeenth and early eighteenth centuries. It stood alongside influential works by Penn and Pastorius that circulated among Pietists and other groups to raise awareness in Europe about the practical and spiritual climates in Pennsylvania. Falckner’s pamphlet, in particular, was used in a promotional

manner and utilizes a question-and-answer format, addressing everything from how to plan for a voyage to America to common professions for Europeans in the New World, dealings with the native population, seasonal climate, and hundreds of other issues.” (http://www.psupress.org/catalogs/book_springsummer2012.html; lesedato 09.06.16)

A Description of the Habits of many Countries in the World er en “pamphlet which was printed on the frozen River Thames, in January 1740. During the eighteenth century, the River Thames froze over several times and its surface was solid enough to walk on. Great fairs, known as ‘Frost Fairs’ were held. This pamphlet illustrates the costumes of a variety of people of other cultures such as Chinese, Mogul, Turk, Persian, Muscovite, Virginian Indian. Although London, was a great port with overseas trade, it was unlikely that many Londoners would have ever travelled beyond their own shores.” (<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/kinggeorge/a/003ktop00000027u04100002.html>; lesedato 20.09.16)

Den engelske dikteren Percy Bysshe Shelley lagde skandale ved Oxford-universitet med pamfletten *The Necessity of Atheism* (1811). “It has been noted that this is almost the first known open avowal of atheism in print in England. [...] It was Shelley’s deliberately inflammatory tactic of mailing the pamphlet to all the bishops and all the heads of colleges which put the matter into a wider and more dangerous arena. This he perhaps intended; but he could not have foreseen the party-political antagonisms which he inflamed.” (Holmes 1987 s. 48 og 50-51)

For å spre sin pamflett *Address to the Irish People* (1812) Shelley “hired a servant especially to distribute copies, with instructions when to give them away and when to sell them, depending on the look of the potential customer. Shelley himself took copies into the streets, throwing them into passing carriages and open windows, pushing them into the hands of beggars, drunkards and street ladies.” (Holmes 1987 s. 119) “Shelley wrote this pamphlet and published it in Dublin in 1812. Catholics in Ireland had been second-class citizens for centuries, and the Act of Union, passed in 1800, though addressing some of their grievances, gave them minimal representation in Parliament. Shelley’s pamphlet calls for agitation to repeal the Act of Union. [...] Shelley followed this pamphlet with another, *Proposals for an Association of Philanthropists*, which analyses where the French revolution failed, and proposed a more gradualist and idealistic idea of change – ‘We are in a state of continually progressive improvement’. [...] Shelley advises people to ‘think, read and talk’. He appeals to readers not to ‘disclaim all manner of alliance with violence, meet together if ye will, but do not meet in a mob’. He states that Irish Catholics should know that the English are predisposed against them, and that therefore they should ‘give no offence’. [...] Shelley’s method of distributing the pamphlet shows his youthful exuberance and generosity. He stood on his balcony and threw copies of it at likely-looking passers-by, gave them out in the street, and passed them out in pubs; but it is also notable from the advertisement on the title page that he has set the price as low as possible to make it accessible to the poor.

However, it is unlikely that many of the people to whom it was addressed were able to follow it; and early on Shelley criticises Catholicism for its persecution of Protestants, which would not have endeared him to his intended readers. After this Shelley decided never again to address himself to direct political change.” (<http://www.bl.uk/collection-items/p-b-shelleys-address-to-the-irish-people>; lesedato 16.06.16)

Shelleys venner hjalp til å spre hans tekster, bl.a. ved å putte dem i flasker som de kastet i havet. Shelley og noen nære venner gikk “along the rocks and shingle with arms and pockets full of bottles. Carefully waiting for the right turn of the tide, and the right shift of the wind so it blew from the west into Avonmouth, or south-west across to Wales, they lobbed far out to sea a fleet of bobbing vessels, ‘vessels of heavenly medicine’ as Shelley called them in a sonnet, ‘On Launching some bottles filled with Knowledge into the Bristol Channel’. The medicine consisted of the *Declaration of Rights* [en kort opplisting av menneskerettigheter, skrevet av Shelley] and the broadsheet ballad ‘The Devil’s Walk’. [...] Harriet and Bessie and he would spend hours by the windows of their cottage cutting out sections of silk, and sewing and gluing them with cowgum. The result was a fire balloon, a globe of silk which was inflated by the operation of a spirit-soaked wick suspended under the open neck. These are tricky machines to fly, as they tend to ignite, but Shelley managed to get many radiant balloons to lift copies of the *Declaration of Rights* and sail through the evening sky north-eastwards across the Bristol Channel, until their tiny spark was lost in the dusk. He recorded this in one of the best of his early poems, ‘To a Balloon, laden with Knowledge’ ” (Holmes 1987 s. 149).

“The year: 1835. The place: Philadelphia. It was then and there that 18 affluent black and white Quaker women decided to form the Philadelphia Female Anti-Slavery Society. They immediately got down to business, but massively shifting public opinion is not an easy task. Because women were not permitted to vote or hold public office at that time, the society members had to use creative and unconventional means to sway people away from supporting slavery. This included writing letters, fielding petitions and holding annual anti-slavery fairs. In an effort to reach a new generation of abolitionists, society members Elizabeth Margaret Chandler and Hannah Townsend began writing pamphlets for children explaining why slavery was wrong. Their reasons for doing so were simple: Young readers were more likely to be horrified by slavery; they could be counted on to bring home what they learned; and they might just be able to change their parents’ minds, too. If that sounds familiar, it should. It’s the reverse of the logic that inspires companies to advertise sweets and toys directly to kids during cartoons. Except in this case, the cause being promoted was basic human decency and not, you know, cereal. Hannah Townsend’s 1846 pamphlet “The Anti-Slavery Alphabet” is one of the few pieces of child-focused anti-slavery literature to survive the years intact. [...] It is not subtle or nuanced. It was written to make readers feel guilty, complicit and enraged. Because when we’re talking about humans owning and selling and beating and murdering other humans, there’s very little room – even 170 years ago

– to dance about in grey areas. The women of the Philadelphia Female Anti-Slavery Society knew that in 1846, and they knew children did, too.” (<http://www.upworthy.com/this-1846-pamphlet-wants-your-kids-to-explain-to-you-why-slavery-is-wrong>; lesedato 24.06.16)

Den irske skribenten og aktivisten Frances Power Cobbes *Light in Dark Places* (antakelig trykt første gang i 1883) er en “Anti-vivisection pamphlet [...] The anti-vivisection movement in the period 1860 to 1910 was one of the strongest debates of the time. Following protests against vivisection the Government set up a royal commission to examine regulating the process, leading to the Cruelty to Animals Act, and in the following year Frances Power Cobbe set up the National Anti-Vivisection Society. [...] Cobbe’s views on anti-vivisection spread over into antagonism towards the perceived arrogance of the medical profession and the blind pursuit of science. In this environment medical and zoological scientists were named and attacked in pamphlets (Huxley, Wells’s tutor, was one of those attacked), and the British Medical Association was named as a vivisector. In this publication, and in others such as *The Right of Tormenting* and *Bernard’s Martyrs*, Cobbe attacks the work of scientists such as Magendie, Mantegazza, Bert and Bernard, experimenters who used vivisection extensively. Specifically in this leaflet she reproduces illustrations from ‘the standard works of the most eminent physiologists’, to show the nature and extent of vivisection in use; it is a ‘naming and shaming’ process since she states each image is ‘a Vivisector’s own picture of his own work’. Cobbe’s relentless use of illustrations was felt by some to be extreme, and based on emotional arguments, but in this pamphlet she is careful to point out that the illustrations come from the scientists’ own textbooks. The selection of extreme examples served to maintain the momentum of the campaign to abolish rather than limit vivisection.” (<https://www.bl.uk/collection-items/anti-vivisection-pamphlet-light-in-dark-places>; lesedato 14.09.16)

Den irske forfatteren George Moores roman *A Mummer’s Wife* (1884) “is generally considered the first Naturalist novel in English literature. It recounts the fate of Kate Ede, a seamstress, who deserts her asthmatic husband Ralph, and elopes with the manager of a travelling opéra bouffe. She becomes his mistress and then wife, who plays lead roles in operas, but gradually deteriorates and dies as a miserable alcoholic in a London slum. The novel raised the topical issue of men’s victimisation of women. The circulating libraries also put the book on their black list because of its frank presentation of a woman’s sexuality. In protest, Moore published a pamphlet, *Literature at Nurse* (1885), in which he ridiculed the prudery and self-imposed censorship of the circulating libraries. Moore objected to the belief that realist novels might exert a harmful influence on young female readers.” (<http://www.victorianweb.org/authors/mooreg/1.html>; lesedato 24.06.16) “After writing a scathing article in the *Pall Mall Gazette* in 1884, he produced this pamphlet [*Literature at Nurse, or, Circulating Morals*], a sharp critique of the circulating libraries’ brand of censorship, in which he complains bitterly about the injustice of commercial interests dictating matters of taste. Publicity helped

Moore's books sell despite the ban, but moral limits versus artistic merit remained a contentious issue." (<https://www.bl.uk/collection-items/literature-at-nurse-a-pamphlet-about-the-censorship-of-literature>; lesedato 21.09.16)

Den østerrikske journalisten og sionisme-ideologen Theodor Herzl publiserte pamfletten *Jødestaten* i 1886. "Sionismen var for Herzls vedkommende en konsekvens av antisemittismen. Den jødiske nasjonalismen rundt århundreskiftet vokste frem som en følge av at de europeiske nasjonalismene var i ferd med å gjøre forholdene ulevelig for "europeeren par excellence" – Nietzsches karakteristikk av jøden. [...] Et eget kapittel i "Jødestaten" er viet innføringen av syv-timersdagen." (*Aftenposten* 17. februar 1996 s. 7)

"Den 31 år gamle lyrikeren André Breton ga i mai 1927 ut en pamflett med tittelen "Au Grand Jour". Dette lille skriftet, som på norsk kunne ha hett "I den lyse dag", forklarte hvorfor surrealismen, en retning innen kunst og tenkning Breton anså seg som leder for, nødvendigvis måtte føre til en revolusjon. [...] Fra og med utgivelsen av pamfletten var surrealismen å anse som en kommunistisk bevegelse. De surrealistene som ikke anså proletariats diktatur som mål og konsekvens av sitt eget arbeid, ble utrensket som kontrarevolusjonære elementer. Blant dem var lederen av forskningskontoret, mannen som i "erklæringen av 27. mai 1925" hadde definert surrealismen som revolusjon i seg selv – Antonin Artaud. Et par uker etter parerte Artaud med sin egen pamflett, der han hudflettet Breton for å svikte alt de sammen hadde kjempet for. Hva hadde samfunnsomveltninger med saken å gjøre når det var på et dypere plan at revolusjonen måtte skje? "De revolusjonære krefter i enhver bevegelse", skrev Artaud, "er de som er i stand til å skyve selve tingenes grunnlag ut av aksene, til å forandre selve virkelighetens synsvinkel." Og pamfletten kalte han "A la Grande Nuit", eller på norsk "I den mørke natt". (*Morgenbladet* 27. mai–2. juni 2016 s. 33)

Forfatteren og kvinnesakskvinnen Marta Steinsviks "pamflett *Frimodige ytringer* som hun ga ut på eget forlag i 1946 [...] var en flengende kritikk av rettsoppgjøret" etter 2. verdenskrig i Norge (*Morgenbladet* 20.–26. januar 2012 s. 36).

"[F]orfølgelsen av de irakiske jødene, og opptakten til at 124 000 av landets 135 000 jøder ble evakuert til Israel innen utgangen av 1951 [...] sionistene i all hemmelighet gjorde sitt for å bringe irakerne i vanry. Sionister kastet granater mot en kafé mens irakiske jøder feiret sin påske, og plantet bomber i landets synagoger. Like etter ble det spredd pamfletter som anbefalte jødene å flykte til Israel. Det samme skjedde i Egypt." (*Morgenbladet* 16.–22. mars 2018 s. 49).

Den russisk-amerikanske forfatteren Vladimir Nabokovs roman *Lolita* ble utgitt for første gang på et fransk forlag i 1955, og deretter tre år senere utgitt i USA. Boka ble av mange oppfattet som pornografisk, og det franske forlaget måtte forsvare seg mot anklager. Nabokov deltok derfor i utgivelsen av en fransk pamflett kalt *Affæren Lolita* (*L’Affaire Lolita*), publisert av hans parisiske forlag The Olympia

Press i 1957 (René Alladaye i <http://revel.unice.fr/cycnos/index.html?id=1174>; lesedato 15.10.19). Pamfletten ble trykket i 5000 eksemplarer, og bestod av en artikkel av en amerikansk litteraturforsker, en tekst av Nabokov, og begynnelsen av romanen i fransk oversettelse.

“Australia investigating archbishop for distributing pamphlet defending true marriage [...] An Australian Catholic archbishop is facing legal action after recently distributing a pamphlet to local Catholic school children that supported Catholic teaching on marriage being between a man and woman. [...] a possible breach of the Anti-Discrimination Act 1998 [...] The 18-page pamphlet titled “Don’t Mess With Marriage” was put out by the country’s bishops and details the Church’s teaching on sexuality and marriage. The pamphlet states that it is “gravely unjust” to children, adults, and society to redefine marriage to allow for homosexual partnerships to be called “marriage.” “The Catholic Church cares deeply about marriage because it is a fundamental good in itself, a foundation of human existence and flourishing, and a blessing from God,” states the pamphlet. Martine Delaney, the homosexual activist behind the complaint, says the pamphlet “offends and humiliates” same-sex partners and the children they look after by indicating that “same-sex relationships are (merely) friendships,” that “same-sex attracted people are not whole,” and that the “children of same-sex couples are not healthy or virtuous.” Delaney’s complaint to the Tasmanian Anti-Discrimination Commissioner was lodged September 15. The archbishop went on in his Facebook post to “state for the record” his motives for distributing the pamphlet. “In distributing the Pastoral Letter, ‘Don’t Mess With Marriage’, my aim was to assist the Catholic community in understanding the teaching of the Catholic Church, at a time when debate on this matter was widespread within the community.” [...] “It was not my intention to offend, rather, it was and is, to express the teaching of the Catholic Church. I regret if offence has been taken by individuals, and will work with the Commission to resolve this matter,” he said.” (<https://www.lifesitenews.com/news/aussie-archbishop-faces-discrimination-charges-for-defending-natural-marria>; lesedato 22.06.16)

“Journalist i HK-Nytt Lene Svenning har skrevet Manifest-pamfletten ‘Rydd opp! Sosial dumping i offentlig regi’, en pamflett som tillitsvalgte kan bruke som verktøy i valgkampen. Pamfletten ble lansert 9. juni. [...] Heftet inneholder argumentasjon mot privatisering av offentlige tjenester fra tillitsvalgte i norsk fagbevegelse, både fra offentlig og fra privat sektor. Pamfletten inneholder også en gjennomgang av høyresidas argumenter for konkurranseutsetting og anbud, og hvorfor deres argumenter ikke holder. Styreleder i Stiftelsen Manifest og utreder i Manifest Anlayse, Magnus E. Marsdal, gikk under lanseringsmøtet fort igjennom høyresidas vanligste argumenter for å konkurranseutsette kommunale tjenester og hva som er de gode argumentene imot en slik politikk.” (http://www.fagforbundet.no/forsida/?article_id=64728; lesedato 10.05.16)

Franskmannen Richard Millett har angrepet multikulturalismen i sitt hjemland og utgitt *Litterær hyllest av Anders Breivik* (2012). “Allerede i første setning ber Millet leseren ha i bakhodet at han ikke støtter Behring Breiviks handlinger 22. juli 2011. “Det er likevel disse handlingene jeg vil fokusere på, slått av deres formelle perfektjon,” fortsetter han i andre setning, “dersom man kan se bort fra deres politiske, og for den saks skyld kriminelle, kontekst og vurdere deres litterære dimensjon, perfektjonen, det Onde, som alltid har vært tett forbundet med litteraturen”. [...] Det går stort sett to setninger på en side i Millets pamflett, han briljerer med innskutte bisetninger, bemerkninger og observasjoner, før nye omdreininger og vridninger fører en videre. Millet avslører tidlig at han deler Behring Breiviks forestillingsverden, i sin beskrivelse av *Systemet*. Han skrev teksten før dommen falt, og var hellig overbevist om at det ville bli en utilregnelighetsdom – Behring Breivik dømt som “schizofren paranoid” – av “eksperter” på oppdrag for Systemet. Ekspertene gikk hånd i hånd, skriver han. Juristene, journalistene og de postlitterære romanforfatterne sto alle til tjeneste for den politiske orden. [...] Han skriver videre at den type mennesker som Behring Breivik drepte – småborgerlige, internasjonaltistiske, utannede sosialdemokrater av blandingsrase – vil bli konsekvensen dersom kriminaliseringen av patriotisme og den vanæren som tilfaller dem som elsker sitt land får fortsette. I Millets verden er Behring Breivik et offer. Å kalle ham gal er kun en måte å tvinge til taushet en mann som ønsker å bli sett på som frisk og ansvarlig. [...] Etter hvert blir det tydelig at Behring Breivik bare er et påskudd for Millet i hans egen kamp mot multikulturalisme, innvandring og islam.” (Åsne Seierstad i *Morgenbladet* 21.–27. september 2012 s. 42)

Den fransk-sveitsiske filmregissøren Jean-Luc Godards pamflett *Familiesirkelen: Inntrykk av helheten* (1947) er et angrep på hans egen familie, og består av tegninger, kommentarer og sitater. Familiemedlemmer blir framstilt karikert som snegler.

Noen eldre pamfletter har stor aktualitet lenge etter den første utgivelsen og trykkes opp på nytt, eventuelt med nyskrevet forord eller etterord. Den indiske forfatteren Arundhati Roy har skrevet “etterordet til den mest kjente pamfletten mot kastesystemet, “The Annihilation of Caste” skrevet av den viktigste politiske lederen for *dalitene* (tidligere kalt “de kasteløse”) i 1936”, B. R. Ambedkar (*Morgenbladet* 20.–26. oktober 2017 s. 46).

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>